

AK
H-10
Państwo

††

NIESIOŁOKSKA-Rothertowa
Zofia Salomea

ps. M. Kozbok

2169/usk
1

SPIS ZAWARTOŚCI TECZKI 2169/WSK

++ NIESIOŁOWSKA-ROTHERTOWA

Jofia Salomea

ps. M. Konbdek

I/1. Relacja —

I/2. Dokumenty (sensu stricto) dotyczące osoby relatora —

I/3. Inne materiały dokumentacyjne dotyczące osoby relatora —

II. Materiały uzupełniające relację ✓ k. 3, s. 1-3

III/1 – Materiały dotyczące rodziny relatora —

III/2 – Materiały dotyczące ogólnie okresu sprzed 1939 r. —

III/3 – Materiały dotyczące ogólnie okresu okupacji (1939-1945) —

III/4 – Materiały dotyczące ogólnie okresu po 1945 r. —

III/5 – inne —

IV. Korespondencja —

V. Nazwiskowe karty informacyjne ✓

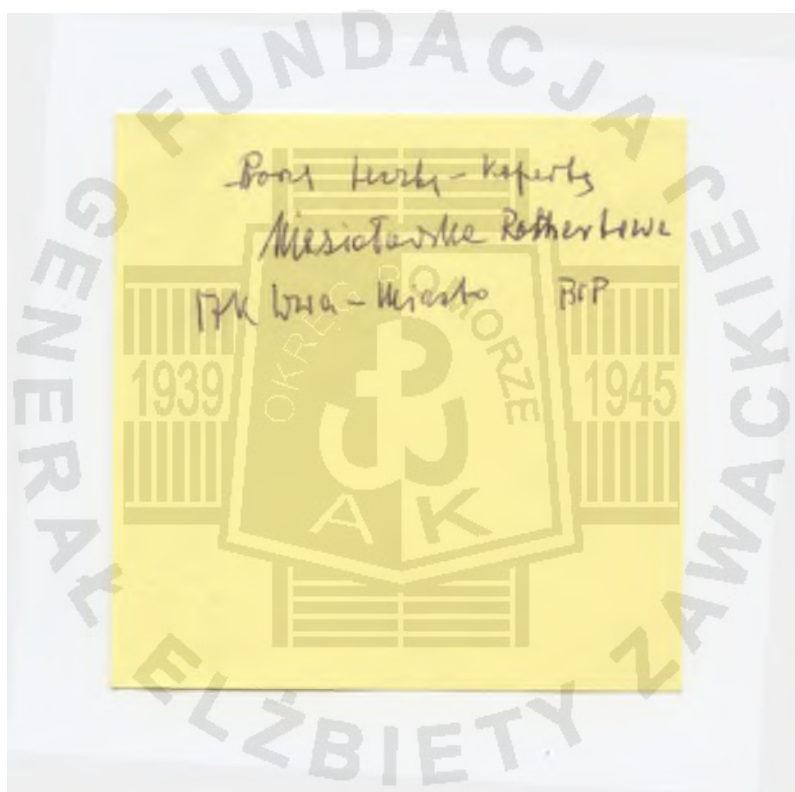
VI. Fotografie *brak*

20.09.2004 B.R.

II Materiały uzupełniające relację

- I.omaszki S., Niesiołowska-Rothertowa Zofia [w:] Polski Słownik Biograficzny "T. XXIII", ksero, k. 3, s. 1-3

fundacji kościelnych. Cenne informacje przyniosły opisy pomników nagrobnych, przede wszystkim jednak ogromna masa okolicznościowych druków panegirycznych i mów pogrzebowych, tak bogatych w informacje o pokrewieństwach. Kolegia jezuickie ułatwiały mu nawiązywanie kontaktów i pośredniczyły w ściąganiu od poszczególnych rodzin materiałów genealogicznych. Odwoływał się nieustannie do owych rodzin w «protestacjach», którymi kończył każdy z tomów. Skarżył się na słaby oddźwięk swych wezwań, w sumie jednak ilość zdobytych tą drogą wiadomości, i to popartych dokumentami (stawał to za warunek ich wykorzystania), była bardzo poważna. Niewątpliwie właśnie tą drogą dostały się N-emu informacje oparte na kronikach domowych, a także wiadomości czerpane z kilkudziesięciu grodów i ziemstw, w których, rzecz prosta, sam regularnych poszukiwań przeprowadzać nie był w stanie. Nie dotarł też ani do Metryki Koronnej, ani do ksiąg Trybunałów, co zwłaszcza ujemnie odbiło się na spisach dostojników. W bliskim kontakcie z N-m pozostawał Józef Andrzej Załuski. Wolaloby on widzieć to dzieło pisane po łacinie, ale je cenił wysoko i autora obficie zasiliał rękopisami ze swych zbiorów. Dostarczył uzupełnienia do Paprockiego, zebrane przez Stanisława Baranowskiego, herbarz szlachty litewskiej („Nomenclator”) W. Kojalowicza, herbarz rodzin pruskich i wiele innych. Ponadto na własną rękę zbierał informacje i uzupełnienia.

Rzecz rozumiała, iż N-emu zależało szczególnie na tym, by gloryfikować te rodziny, które wydały wybitnych duchownych, zwłaszcza jezuitów, i które łożyły hojnie na fundacje pobożne. Im tedy poświęcał najwięcej miejsca, ale obok oczywistej tendencji działały tu i proporcje ilościowe źródeł, którymi dysponował. Obok zrozumiałej u niego niechęci do reformacji, one to sprawiły, że szlachta innowiercza, która w dobie kontrreformacji nie «odstrychnęła się — wg określenia N-ego — od trzody heretyckiej», została bądź pominięta, bądź zbyt krótko. A swoją drogą i sami dysydenci nie kwapili się zapewne do kontaktów z jezuickim autorem. Pisząc o średniowieczu powtarzał za swymi poprzednikami wiele bajek, błędów i nieścisłości. Czyż jednak przy ówczesnym stanie wiedzy historycznej mogło być inaczej? Trzeba tedy szczególnie cenić każdy bodaj niewielki odruch krytycyzmu w stosunku do zakorzenionych, panegiryzmem dyktowanych wymysłów. Poczynając od XVI w. w przedstawianiu historii pokoleń sobie bliższych był na ogół uczciwy, tyle, że rad przemilczał szczegóły w ówczesnym rozumieniu mniej chlubne, a mogące mu przyczynić wrogów. Dbał więc pilnie, by w rodowodach magnackich nie znalazły się «rewolucyje... które żeby lustry prześwietnych domów nie sepły». Obok genealogii zebrał ogromny materiał biograficzny i obyczajowy. Potraktowane

najobszerniej opowieści o cudach, widzeniach, umartwieniach, pobożnych pielgrzymkach etc. Nie brak i anegdot.

Herbarz N-ego, źle przyjęty przez niektórych współczesnych, potem stał się na przeszło półtora wieku jednym z głównych źródeł informacji nie tylko dla genealogów, ale i dla historyków. Mało tego, w Galicji w r. 1800 przyznano tej publikacji pomocniczy charakter dowodowy przy legitymacjach szlacheckich. Niedokończony przez N-ego tom V, gdzie obok części poświęconej panującym w Polsce i w krajach z nią sąsiadujących były i uzupełnienia do tomów poprzednich, wykończył po jego śmierci jezuita Stanisław Czapliński. Ten tom nie ukazał się drukiem. Na dzieło N-ego jeszcze w XVIII w. oparli przede wszystkim swe prace: Stanisław Duńczewski, Benedykt Chmielowski, Wojciech Wincenty Wielądka, autorzy małej wartości. W XIX w. Jan Nepomucen Bobrowicz dopełnił *Koronę Polską* uzupełnieniami z Duńczewskiego, Wielądka, Piotra Małachowskiego, Ewarysta Andrzeja Kuropatnickiego oraz notatami Józefa Andrzeja Załuskiego, Ignacego Krasickiego, Adama Naruszewicza, Joachima Lelewela, a także własnymi, i wydał w Lipsku w l. 1839—45 w dziesięciu tomach pt. *Herbarz Polski Kaspra Niesieckiego S. J. Wiek XIX* przyniósł jeszcze dwie przeróbki N-ego: Hipolita Stupnickiego *Herbarz polski* (t. I—III, Lw. 1855—62) i Kazimierza Czarnieckiego *Herbarz polski podług N-ego* (Gniezno 1872—82, niedokończony). Edycje Bobrowicza i Czarnieckiego oryginalny tekst N-ego wyróżniają drukiem.

Zważywszy to, iż nowsze herbarze, te z przełomu XIX i XX w., nie zostały ukończone, dzieło N-ego po dziś dzień jest niezbędną pomocą dla wszelkich badań genealogicznych i biograficznych.

Estreicher; Nowy Korbut, III (bibliogr.); Janocki J. D., Polonia litterata nostri temporis, W. 1750 p. 120; Uruski; — Barycz H., Z kart pamiętnikarskich bibliofila, „Roczniki Bibliot.” T. 8: 1964 z. 3—4 s. 475—6; Gołębiowski Ł., O dziejopisach Polski, W. 1826 s. 298; Przypkowski T., Astronomia w Kaliszu, w: Osiemnaście wieków Kalisza, Kalisz 1960 I 194; Załuski J. A., Biblioteka historyków, polityków, prawników i innych autorów polskich, Kr. 1832 s. 142—3; — Janociana, II 203, 204; Krasicki I., Dzieła, Lipsk 1840 VII 256—9; — „Gaz. Warsz.” 1783 nr 30, suplement; — AGAD: Arch. Radziwiłłów, dz. V teka 227 nr 10415; Arch. Prow. T. J. w Kr.: Polonica 45 (katalogi roczne), Pol. 46, Pol. 22 k. 43, 88, Pol. 23 k. 24, 61, Pol. 24 k. 37, 115, Pol. 25 k. 77, 78, Pol. 26 k. 74, 27; B. Jag.: rkp. 22 849/II Dopelnienia I. Krasickiego; B. Kórń.: rkp. 1425; B. Narod.: rkp. III 3239 t. 2 k. 13—14; — Informacje Bronisława Natońskiego.

Włodzimierz Dworzaczek

Niesiołowska-Rothertowa Zofia Salomea, pseud. M. Korzbok, doktor Zofia (1903—1959), historyk sztuki i literatury, muzeolog, pedagog. Ur. 18 XI

w Wargawce (pow. łęczycki) w rodzinie ziemiańskiej, była córką Mirona Niesiołowskiego, pracownika Min. Rolnictwa, i Ewy z Węglińskich. Ukończyła w r. 1922 szkołę średnią Zofii Sierpińskiej w Warszawie, a następnie studiowała w Uniw. Warsz. filologię polską pod kierunkiem Józefa Ujejskiego i historię sztuki pod kierunkiem Zygmunta Batowskiego. W r. 1923 (24 VIII w Warszawie) wyszła za mąż za Bolesława Rotherta. Dyplom doktora filozofii otrzymała w r. 1930 na podstawie rozprawy *Analiza estetyczna twórczości Kornela Ujejskiego* (fragment ogłoszono w „Ruchu Liter.” 1928 nr 3 pt. *Metoda estetyczna badań literackich*). Następnie w l. 1930—1 podjęła naukę w Studium Pedagogicznym, a w r. 1932 zdała egzamin państwowy, uprawniający do nauczania w szkolnictwie średnim. Z pracą w szkolnictwie zetknęła się już wcześniej, wykładając język polski w l. 1925—8 w gimnazjum Jadwigi Kowalczykówny i Jadwigi Jawurkówny. W r. szk. 1931/2 uczyła w Seminarium dla Ochroniarek Leokadii Turzańskiej. Pisywała artykuły do czasopism oraz wygłaszała odczyty i pogadanki przez radio. Była czynnym członkiem Tow. Opieki nad Zabytkami Przeszłości oraz Klubu Literackiego i Naukowego (KLiN). W l. 1934—9 podjęła ponownie pracę nauczycielki w gimnazjum J. Kowalczykówny i J. Jawurkówny, a w l. 1939—44 organizowała tajną naukę i uczyła na kompletach tej szkoły, odbywanych często w jej mieszkaniu. Na kilka miesięcy przed wybuchem wojny ukończyła kurs ratownictwa sanitarnego. We wrześniu 1939 w czasie obrony Warszawy była sanitariuszką w oddziale szpitala Czerwonego Krzyża. W okresie okupacji niemieckiej brała udział w pracy konspiracyjnej Armii Krajowej (AK), m. in. w kolportażu prasy podziemnej. Opracowała pokaźną antologię pt. *Warszawa*, zawierającą kilkadziesiąt utworów literackich, m. in. pozycje napisane po wrześniu 1939. Antologia została wydana w r. 1943 pod pseud. M. Korzbok staraniem konspiracyjnego Ludowego Instytutu Oświaty i Kultury. W czasie powstania warszawskiego N.-R. była na terenie południowej części Śródmieścia kierowniczką patrolu sanitarnego (pseud. doktor Zofia) 3 kompanii II Rejonu w Obwodzie I AK. Po kapitulacji powstania została wraz z personelem szpitala AK, kierowanego przez dra Stanisława Zameckiego, ewakuowana do Zalesia Dolnego koło Warszawy, gdzie zamieszkała. W grudniu 1944 wraz z grupą bibliotekarzy brała udział w ratowaniu warszawskich bibliotek w ramach akcji zorganizowanej przez grono naukowców pod kierunkiem Stanisława Lorentza.

Od 18 I do końca lutego 1945 N.-R. wchodziła w skład ekipy, kierowanej przez Wacława Borowego, zabezpieczającej zbiory Biblioteki Uniw. Warsz. i księgozbiory prywatne. Następnie do października 1947 pracowała w bibliotece

Państwowego Instytutu Historii Sztuki, biorąc równocześnie udział w porządkowaniu zdewastowanych sal Muzeum Narodowego w Warszawie i w organizowaniu pierwszych po wojnie wystaw tego Muzeum. Od listopada 1947 do sierpnia 1954 kierowała biblioteką Muzeum Narodowego. Od sierpnia 1954 do marca 1957 była kustoszem Muzeum Mickiewicza i Słowackiego w Warszawie, pełniąc przejściowo (1 X 1954—1 II 1955) obowiązki dyrektora tego Muzeum. Następnie od 1 IV 1957 do końca życia pracowała w Zakładzie Historii Sztuki XIX i XX wieku Państwowego Instytutu Sztuki (późniejszy Instytut Sztuki PAN), współredagując „Słownik Artystów Polskich”. Przygotowała do wydania pierwszy zeszyt tego „Słownika”, zawierający wiele haseł jej autorstwa. N.-R. była członkiem Tow. Literackiego im. Adama Mickiewicza oraz Związku Historyków Sztuki, gdzie w l. 1948—9 pełniła funkcję sekretarza oddziału warszawskiego. W l. 1955—8 z ramienia tego związku brała udział w akcji popularyzującej zagadnienia historii sztuki poprzez odczyty na terenie Warszawy i kraju.

N.-R. opublikowała ok. 50 rozpraw, artykułów i sprawozdań z zakresu historii sztuki i historii literatury. W okresie międzywojennym prace jej ukazywały się m. in. w „Arkadach”, „Wiadomościach Literackich”, „Grafice”, „Kobiecie Współczesnej”, „Glossach”, zaś po r. 1945 w „Biuletynie Historii Sztuki”, „Przeglądzie Kulturalnym”, „Dziś i Jutro”, „Skarpie Warszawskiej”, „Twórczości”, „Tygodniku Powszechnym” i in. Do ważniejszych jej prac z dziedziny historii sztuki należą: *Portret Stanisława Augusta z klepsydry* („Biul. Hist. Sztuki” 1952), *Portrety Mickiewicza* („Wiedza i Życie” 1955) i *Portret Tomasza Zamoyskiego na tle ksiąg* („Roczn. Muz. Narod. w W.” 1957), a z dziedziny historii literatury i krytyki: *O Felicji Kruszewskiej* („Glossy” 1939), *Słowacki i Warszawa* („Dziś i Jutro” 1949) oraz *Poglądy Gustawa Ehrenberga na sztukę i filozofię w latach 1833—1838* („Sztuka i Krytyka” 1956, przygotowywała monografię tego poety). Była też autorką albumu *Dziecko w malarstwie polskim* (W. 1956), współautorką katalogu wystawy poświęconej Norwidowi oraz pracy o polskim malarstwie sakralnym w wydawnictwie „Sztuka sakralna w Polsce” (W. 1958). Przygotowała wydanie drugie (Londyn 1954) i trzecie (W. 1958) ułożonej przez Wacława Borowego antologii liryki polskiej „Od Kochanowskiego do Staffa”, a dla potrzeb szkolnych dwa wybory poezji Marii Konopnickiej (W. 1947) oraz kilka utworów tej autorki (W. 1946—9). Była współpracowniczką Polskiego Słownika Biograficznego.

N.-R. zmarła w Warszawie 16 VI 1959 i pochowana została na cmentarzu Powązkowskim. W małżeństwie z Bolesławem Rothertem, inżynierem technologiem pracującym w przemyśle

celulozowo-papierniczym, miała jedyne go syna Juliusza, zmarłego w dzieciństwie.

Pol. Bibliogr. Liter. za r. 1946 i n.; Słown. Pracowników Książki Pol.; — Bartoszewski W., Konspiracyjne warsawianina poetyckie 1939—1944, „Roczn. Warsz.” R. 2: 1961 s. 249—50; Cierniak J., Zofia Niesiołowska-Rothertowa, w: Szkoła na Wiejskiej, Kr. 1974; Grzegorzczak P., Zofia Niesiołowska-Rothertowa (1903—1959), „Pam. Liter.” 1962 nr 3 s. 124; tenże, Zofia Niesiołowska-Rothertowa 1903—1959, „Znak” 1961 nr 82 s. 540—1; Olszewski A., Wiercińska J., Zofia Niesiołowska-Rothertowa (1903—1959), „Biul. Hist. Sztuki” 1963 nr 1 s. 93—4 (zawiera bibliografię prac N-iej-R-iej i fot. portretu); Walka o dobra kultury, Warszawa 1939—1945, W. 1970 I—II; — „Roczn. Tow. Nauk. Warsz.” R. 43: 1950 s. 51; „Życie Warsz.” 1959 nr 145 s. 8, nr 146 s. 8; — B. Narod.: rkp. 6336, 7577 t. 36, 7747 t. 28; IS PAN: Akta personalne; Muz. Liter. im. A. Mickiewicza w W.: Akta personalne; Muz. Narod. w W.: Akta personalne; — Informacje ustne i materiały w posiadaniu Kazimierza Janiny Nadratowskiej z Warszawy; Informacje A. Ryszkiewicza i A. Gryczowej.

Stanisław Konarski

Niesiołowski Andrzej, pseud. Aleksander Zajdlicz (1899—1945), socjolog, teoretyk pedagogiki, działacz katolicki. Ur. 5 VI w Ostrowie Wlkp., był synem Włodzimierza (1866—1904), właściciela księgarni, i Heleny Schmidt, bratankiem Kazimierza (zob.). Jako uczeń gimnazjum w Ostrowie działał w tajnych organizacjach młodzieży polskiej: Tow. Tomasza Zana i harcerstwie. Brał udział w przygotowaniach do powstania w jesieni 1918 w Ostrowie. Na początku 1919 r. wstąpił jako ochotnik do batalionu powstańczego w Szczyplornie (późniejszego 12 p. strzelców wielkopolskich) i uczestniczył w walkach na froncie południowym powstania wielkopolskiego. Po demobilizacji i uzyskaniu w r. 1919 w Ostrowie świadectwa dojrzałości rozpoczął studia z zakresu historii i socjologii na Uniw. Warsz., które, przerwane rocznym pobytem na kuracji w Zakopanem, ukończył w r. 1923 na Uniw. Pozn. W r. 1926 uzyskał stopień doktora filozofii na podstawie rozprawy *Zagadnienie wolności woli*. Był uczniem prof. Floriana Znanięckiego. W r. 1928 otrzymał dyplom nauczyciela szkół średnich i przez 4 lata pracował w szkolnictwie średnim w Poznaniu. Jednocześnie w l. 1929—31 prowadził wykłady zlecone z metodyki nauczania dorosłych na Uniw. Pozn. W r. 1930 jako stypendysta Funduszu Kultury Narodowej objechał Szwecję, Danię, Niemcy, Belgię, Szwajcarię, Włochy i Austrię, zbierając materiały do zagadnienia socjologicznej systematyzacji zagadnień oświaty dla dorosłych. W l. 1927—9 redagował organ Związku Katolickich Stowarzyszeń Robotników Polskich, tygodnik „Robotnik”, w którym m. in. ogłosił w r. 1929 cykl artykułów na temat ruchu oświatowego na terenie byłego Król. Pol. W okresie 1929—34 należał do Chrześcijańskiej Demokracji (ChD) i pracował w jej organie „Nowym Ku-

rierze” (m. in. zamieścił tu w r. 1933 wspomnienie z udziału w powstaniu wielkopolskim, pt. *Garść wspomnień z wielkich dni*, nr 297, 299). Podczas rozłamu w ChD w r. 1934 wystąpił przeciw linii Wojciecha Korfantego i wszedł do władz konkurencyjnego Zjednoczenia Chrześcijańsko-Społecznego, ostro krytykował ChD i nowo powstałe Stronnictwo Pracy (np. w „Przegl. Powsz.” 1937). Popierał Akcję Katolicką, był jednym z współtwórców Chrześcijańskiego Związku Młodzieży Pracującej «Odrodzenie» i Chrześcijańskiego Uniwersytetu Robotniczego. Współpracował z ruchem antyalkoholowym, działał w Filareckim Związku «Elsów».

We wrześniu 1938 N. przeniósł się do Łodzi i w r. akad. 1938/9 wykładał socjologię w oddziale Wolnej Wszechnicy Polskiej w Łodzi. M. in. wydał książkę opartą o wykłady w Uniw. Pozn. *Formy i metody pracy oświatowej* (W. 1932), studium powstałe z wykładów w poznańskim Polskim Instytucie Socjologicznym *O ideologiach polityczno-społecznych* („Przegl. Społ.” 1934 i odb. P. 1935). Opracował syntezę, poświęconą metodzie pracy oświatowo-wychowawczej wśród dorosłych: *Kola oświatowo-wychowawcze* (P. 1939). Przygotowywał rozprawę habilitacyjną w Uniw. Pozn., której fragmenty wydrukował w „Przeglądzie Powszechnym” w r. 1939 (mszp. zaginął w czasie wojny). W swoich pracach podkreślał związki pedagogiki z socjologią i psychologią. Ponadto, wspólnie z lekarzem Franciszkiem Wojtaszkim, zabrał głos (pod pseud.: Aleksander Zajdlicz) na temat regulacji urodzin ze stanowiska katolickiego: *Odkrycie dr Ogino* (P. 1932, 5. wyd. rozszerzone 1937). Współpracował z organem Akcji Katolickiej, tygodnikiem „Kultura”, w którym ukazała się jego polemika z „Prosto z Mostu” przeciw totalizmowi, pt. *Katolicyzm a totalizm* (wyd. osobne: P. 1938).

Zmobilizowany w lecie 1939 odbył N. kampanię wrześniową w stopniu podporucznika rezerwy i dostał się do niewoli pod Kutnem. Przebywał w oficerskich obozach jenieckich, początkowo prawdopodobnie w Osterrode (XI A), a następnie w Prenzlau (II A), Arnswalde (II B, obecnie Choszczno), Gross Born (II D) i Dössel (VI B). Rozwinął tam także ożywioną akcję naukową i dydaktyczną, m. in. na kursach nauczycielskich, wykładając pedagogikę, filozofię i socjologię. W czasie pobytu w obozie w Dössel napisał wiele prac z zakresu socjologii, filozofii i pedagogiki, których rękopisy w większości zaginęły. Uzyskał I nagrodę w konkursie YMCA (Young Men's Christian Association) w Genewie za pracę pt. *O reformę studiów uniwersyteckich* (mszp. znajduje się w Międzyuczelnianym Zakładzie Badań nad Szkolnictwem Wyższym w Warszawie). Zmarł w obozie w Dössel 9 II 1945 i tam został pochowany.

Żoną N-ego była (od r. 1924) Maria z Koby-

T. 2169/wsk

AK
W-wł
Powst. Warsz.

NIESIŁOWSKA - Rotherowa Zofia Salomea
ps. M. Kozłok

✓ Nazwiskowe karty informacyjne

T: 2169/lst

II
NIESIOTOWSKA - Rothertowa Zofia Salomea
ps. "M. Korzok" "doktor Zofia"

At
Lwa
Pawła
BIP

W czasie Powstania była kierowniczką przetw. społecznego
ps. doktor Zofia, z kompanii II Rejonu w Obwodzie IAK

A. Rój 2000

NIKSIŁOWSKA - Rothertova Zofie

